

Ірина Ворович
науковий співробітник
відділу міжнародних наукових зв'язків
НАМ України

Iryna Vorovych
researcher at the Department of International Re-
search Affairs of the National Academy of Arts
of Ukraine

e-mail: IrinaVorovich@ukr.net orcid.org/ 0000-0001-5647-9872

ЕСТЕТИЧНІСТЬ ЯК ОСНОВНА ОСОБЛИВІСТЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ШКОЛИ ЖИВОПИСУ

AESTHETICS AS THE MAIN FEATURE OF ZAKARPATTIAN ART SCHOOL

Анотація. Проаналізовано унікальне явище в українській культурі — закарпатську школу живопису, яка упродовж XX — початку XXI століть викликає значний інтерес у науковців, мистецтвознавців, культурологів. Досліджено історичні та культурні особливості закарпатського регіону, його природного середовища, що вплинули на формування самобутності цього мистецького осередку. Здійснено комплексний аналіз закарпатської мистецької школи, її художньо-стильових рис, полінаціональної самобутності, спадкоємності національних традицій. Зосереджено увагу на такому аспекті, як естетичні особливості образотворчої школи Закарпаття. На основі вивчення передумов виникнення та формування мистецької школи в процесі дослідження серед її особливостей виявлений основоположний вплив естетичного сприйняття оточуючого середовища Закарпатського краю.

Ключові слова: Закарпатська школа живопису, художники, естетичні особливості, мистецтво, народні традиції, оточуюче середовище.

Постановка проблеми. Закарпатська школа живопису (далі — ЗШЖ) — одна з найяскравіших сторінок в українській національній культурі. Саме тому й зберігається до неї постійний інтерес з боку наукової думки. Незважаючи на те, що в мистецтвознавстві напрацьовано вагомий науковий масив інформації щодо ЗШЖ, питання естетичних особливостей художньої творчості закарпатців, мистецьких та історико-культурних засад її розвитку залишаються актуальними й дотепер. У ґрунтовних наукових дослідженнях творчості закарпатських митців на сьогодні ще не має цілісної картини розвитку ЗШЖ, не вистачає належного висвітлення основоположного впливу на її формування естетичності. На основі аналізу витоків, розкриття специфіки еволюції школи в українському мистецтві та її образних трансформацій здійснено історико-культурну реконструкцію і розглянуто її естетичні особливості, що і зумовило вибір теми публікації.

Аналіз публікацій. Вивчення цього самобутнього та етноорієнтованого явища в українській культурі — закарпатського мистецтва — активізувалося ще наприкінці XIX — на початку XX століття. Саме тоді з'явилася низка пошуково-дослідних розвідок етнографів і фольклористів, серед яких: І. Рудченко — «Этнографические работы в Западном крае» (1866); В. Шухевич — 5-томовою праця «Гуцульщина» (1897–1908); П. Богатирьов — «Магические действия, обряды и верования Закарпатья» (1929); А. Онищук — «Матеріали до гуцульської демонології» (1909), «Останки первісної культури гуцулів» (1912); Я. Фальковський та В. Пашницький —

«На лемківсько-бойківському пограниччі. Етнографічний нарис» (1935); Ю. Гаєк — «Етнографічний нарис західної частини Поділля. Матеріальна культура» (1947) та інші. Варто відзначити численні публікації щодо досліджуваної теми у журналі «Літопис Бойківщини. Записки присвячені дослідям історії, культури й побуту бойківського племені» (1931–1939). Подальші дослідження продовжили К. Матейко — «Український народний одяг» (1977); Р. Райнфус — «По стопах лемківської родини» (1989), «Виробники народних костюмів у Польських Карпатах» (1951); Р. Кирчів — «Етнографічне дослідження Бойківщини» (1983), «Із фольклорних регіонів України: нариси й статті» (2002), «Двадцяте століття в українському фольклорі» (2010); автори колективних монографій «Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження» (1983) та «Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження» (1987). Цінні матеріали й дослідження про закарпатську етнологію були опубліковані в журналі «Народна творчість та етнографія», що видавався з 1957 року у Києві. Магістральною ідеєю наукових розвідок щодо закарпатського мистецтва була етнічна та фольклорна природа цього явища. Подальші дослідження науковців зберігають започатковану попередниками зорієнтованість, переважно у культурно-історичному аспекті вивчення ЗШЖ.

Питання особливості мистецтва як пізнання естетичної сутності, художньо-образного вираження досліджували В. Бичков, О. Буров, В. Мазепа, В. Малахов; форми естетичної свідомості вивчали Е. Ільєнков, М. Каган, В. Муріан, Л. Зеленов. Закономірності мистецтва доби модерну та його

естетичні принципи розкриті Л. Левчук. Дослідження естетики в історично-художньому аспекті здійснили О. Лосев у роботі «Проблема символа и реалистическое искусство» (1976), В. Шестаков «Гармония как эстетическая категория» (1973), О. Лосев і В. Шестаков «История эстетических категорий» (1964).

Вивчення мистецтвознавцями фольклорних інспірацій закарпатських художників базуються на багатому емпіричному матеріалі. Найперше простежуються історичні передумови та розвиток школи, вплив народних традицій. ЗШЖ досліджували Е. Каллаі — «Искусство и художники Карпатского края» (1940), Г. Островський — «Антон Михайлович Кашшай» (1962), «Художники радянського Закарпаття» (1968); В. Цельтнер — «Федір Манайло» (1970), «Українське радянське мистецтво 20–30-х років» (у співавторстві з Л. Поповою, 1966). На кінець ХХ — початок ХХІ століть ЗШЖ у своїх працях розглядали В. Бадяк, Б. Лобановський, В. Мартиненко, О. Голубець, Д. Горбачов, І. Павельчук, О. Петрова, Г. Склярєнко, Л. Смирна, О. Федорук, В. Фолтін, Р. Шмагалю, Р. Яців [5]. Найбільш ґрунтовними дослідженнями щодо ЗШЖ можна вважати дослідження О. Бикової, Л. Біксей, О. Гаврош, А. Звориня, Б. Кузьми, Н. Курильцевої, І. Луценка, І. Небесника, Палумбо Де Віво Інеса, Л. Філіпа, О. Цугорко, А. Шпакова, В. Штеця. Низку досліджень можна відшукати у ЗМІ, зокрема це публікації В. Береця, І. Долгоша, Г. Чернега-Балли, М. Фединишинця, М. Шутка та інших. Але естетичні особливості ЗШЖ розглядались у контексті ширшого кола питань та досі не систематизовані, це переважно біографічні нариси, розвідки про творчий шлях та мистецькі здобутки окремих художників. Така тенденція частково зберігається і дотепер [17].

Про зростання інтересу до творчості художників Закарпаття свідчить поява кандидатських дисертацій І. Луценко «Живопис Закарпаття кінця ХІХ — першої половини ХХ століття: жанри та художньо-стилістичні особливості» (2014), де було здійснено спробу комплексного огляду й аналізу мистецької школи, та О. Гаврош «Побутовий живопис Закарпаття 1945–1991 років: еволюція жанру, тематика, персоналії» (2017), де вперше було звернено увагу на живописні твори офіційного штибу, що відповідали політичним стандартам: історико-революційні полотна, портрети вождів тощо. Прикладом історичної невідповідності є твори, присвячені відвідинам В. Леніна Закарпаття або реакція жителів Верховини на революційні події в Росії 1917 року: «1919 — в русинську червону дивізію», «В. І. Ленін серед селян», «Закарпатці до Леніна», «Шляхом Жовтня», «Звістка про революцію» та інші [5; 6].

Метою дослідження є аналіз естетичних засад творчості закарпатських митців. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- охарактеризувати передумови виникнення ЗШЖ та особливості формування її ознак;
- виокремити особливості оточуючого середовища закарпатського регіону, що вплинули на формування ЗШЖ.

Виклад основного матеріалу. Закарпатський

регіон — єдиний серед областей України, який розташований фактично у Центральній Європі. В історичних джерелах ця територія фігурувала під різними назвами — «Руська Країна», «Підкарпатська Русь», «Карпатська Україна», «Підкарпатська територія», «Закарпатська Україна», «Закарпатська область» [1]. Закарпаття традиційно було поліетнічним, мультикультурним та полірелігійним краєм, де представники різних етнічних груп і конфесій були толерантними і шанобливо ставилися до мови, релігії та звичаїв своїх сусідів. Унікальною є соціокультурна специфіка краю, основу якої творить насамперед синтез української і центральноєвропейських національних культур та світоглядів. Усі процеси, що відбувалися в європейському просторі, зокрема в Угорщині та Чехії, віддзеркалилися у мистецькому житті Закарпаття та є константою художньої образності сьогодні [9].

Формування ЗШЖ почалося на початку ХХ століття. Освіту майбутні закарпатські художники здобували у австрійських, чеських, угорських педагогів на базі міських шкіл, гімназій, семінарій та вищих учбових закладів. Закарпатські митці отримували художню академічну освіту в європейських мистецьких академіях та школах у Будапешті, Відні, Празі, Мюнхені, Парижі та Римі. Випускниками Будапештської Академії мистецтв були: Йосип Бокшай, Адальберт Ерделі, Адальберт Апаті-Абкарович, Гнат Рошкович, Омелян Грабовський, Ласло Шарпотокі-Дван, Дюла Іяс, Карой Ізай, Мюнхенської Академії мистецтв — Дюла Віраг (він навчався і в Академії Жуліана в Парижі) [1], Єрусалимської — Єне Морваї, Римської Академії Святого Луки — Андрій Коцка, Вищої художньо-промислової школи у Празі — Федір Манайло та Іван Гарапко. Молоді студенти вивчали історію та культуру європейського мистецтва, ознайомилися з його новаторськими тенденціями, що спонукало їх до думки про необхідність організації й утвердження своєї художньої школи.

Створення ЗШЖ було першочерговим завданням провідних художників Закарпаття. Йосип Бокшай писав: «Все, що ми бачили довкола себе, все чому навчалися від своїх незабутніх учителів, спонукало нас часто дбати не тільки про особисту творчість та успіх митця, але і про завтрашній день мистецтва, прагнути до організації і утвердження своєї художньої школи. Це могло не тільки зберегти усталені давні традиції, але й було покликане продовжити і розвинути досягнуте в нашому мистецтві» [9]. Мистецтво Закарпаття стало формою відображення духу у формах художньо-прекрасного. Його ідентичність полягає у пошуках художніх засобів виразності задля створення національного ідеалу. Предметом пізнання для художників Закарпаття стала краса оточуючого середовища — природних ландшафтів, народного життя і побуту краю, людей.

Засновники ЗШЖ у своїй діяльності спирались на вчення європейських естетичних шкіл. У німецьких напрямках естетичної теорії зазначена ідея естетичного співпереживання, що викликано спогляданням природи та її безпосереднім переживанням митцем у художній формі.

Ще одне визначення сформовано на основі вчень філософа Е. Канта: поряд з «чистим мисленням» та «чистою волею» вирізняється «чисте почуття». У французькій естетиці вченими було розгорнуто теорію другого позитивізму, орієнтовану на суб'єктивний ідеалізм, оскільки основним призначенням мистецтва було уособлення «соціальної радості». Англійські вчені досліджували питання естетичного почуття й естетичного смаку. Особливу увагу було зосереджено на проблемі естетичного ідеалу, що ґрунтується на відчутті краси. Досліджуючи це естетичне явище, вчені заглиблюються в категорії прекрасного й піднесеного [14].

Становлення ЗШЖ почалося з 1920-х, коли Д. Віраг, А. Ерделі та Й. Бокшай організували у 1921 році першу виставку в Мукачеві, об'єднавши всіх художників, що проживали в цьому регіоні. На той час вже склалися самобутні угорські школи — Надьбанська і Кечкеметська — на чолі з реалістом Шимоном Голоші та імпресіоністом Кароєм Ференці. У регіоні діяли творчі спілки і угруповання, виставки, навчальні заклади, створені разом з чехословацькими митцями. Деякі закарпатські живописці жили за кордоном і тимчасово приїздили на Закарпаття. Твори русинів (закарпатців) на виставках у Празі, Брно, Пряшеві, Кошицях, Будапешті та інших містах вражали щирою любов'ю до краси рідної природи та яскравими національними образами, самобутністю та оригінальністю, широкою палітрою [10].

Того ж року А. Ерделі та Й. Бокшай створили клуб художників Підкарпатської Русі. Це стало першим кроком на шляху формування власної національної мистецької школи. У 1927 році вони започаткували в Ужгороді приватну «Публічну школу малювання». З цього моменту можна казати про становлення закарпатської школи живопису, яка була створена на етнічній території Підкарпатської Русі, перебувала у складі то однієї, то іншої держави, проте не втрачала свою народну складову, презентуючи у своїх картинах яскраві блакитно-бузкові, ультрамаринові, синьо-зелені, червоно-жовті кольори природного ландшафту свого регіону, естетично-духовне, чуттєве ставлення до світу. Практика пленеру дала підставу дослідникам називати закарпатську школу живопису «закарпатським Барбізоном». Застосовуючи принципи пленеризму як здобутку «барбізонців», митці розвивали власні принципи дослідження кольору в пейзажному живопису, який домінував на Закарпатті. Таким чином, пленер став основою творчих пошуків багатьох митців [3]. В пейзажі природа ніби застигає і залишається на самоті. Завдяки оповідності людина, яка споглядає мистецький твір, бачить і естетику світу, і історичні події, а завдяки уяві та образам руйнуються часові обмеження [8]. «Оптимізм назавжди став основною рисою творчості закарпатських художників, їх барвистого, сонячного і яскравого мистецтва», — писав Йосип Бокшай [2].

За два десятиліття існування школи на мистецьку арену вийшла група молодих митців першого випуску «Публічної школи малювання» — А. Борецький, А. Добош, Е. Контратович, А. Коцка,

З. Шолтес, які вже гордо називали себе художниками закарпатської школи живопису.

Наступним кроком розвитку ЗШЖ стало об'єднання у 1931 році художників у перше славнозвісне Товариство діячів образотворчого мистецтва на Підкарпатській Русі. Його головою був обраний А. Ерделі. Багато чехів і словаків були членами Товариства, багато з них сприяли його заснуванню — це Яромир Цупал, Отто Єлен, Мілада Бенешова-Шпалова, Йозиф Томашек. Приймали до товариства незалежно від національної приналежності, головним було служіння «чистому мистецтву». До Товариства також приєдналися — А. Борецький, А. Добош, Е. Контратович, А. Коцка, З. Шолтес. Товариство почало експонувати твори своїх членів на багатьох виставках Закарпаття та Чехословаччини. Через приєднання Підкарпатської Русі до Угорщини Товариство реорганізовується в Союз підкарпатських художників, до якого приєднуються Ф. Манайло та Ю. Ендреді. За розпорядженням угорського міністра культури, в 1939 році у Кошицях (Словаччина) була проведена виставка живопису та скульптури. Реорганізоване товариство продовжує повноцінну роботу, формує виставки впродовж 1940–1942 років [11].

Професійні об'єднання художників Закарпаття були засновані тричі: 1931 року — у період, коли Закарпаття перебувало у складі Чехословаччини; 1939-го — за часів перебування у складі Угорщини; 1946 року — коли Закарпаття увійшло до складу СРСР, було організовано Закарпатське відділення Спілки художників України. Головою правління останнього став А. Ерделі; членами спілки були Й. Бокшай, А. Борецький, Е. Грабовський, І. Гарапко, А. Добош, А. Коцка, Е. Контратович, Ф. Манайло, М. Роземберг, В. Свида, З. Шолтес. Створення на Закарпатті вищого художнього навчального закладу було мрією А. Ерделі. У 1945 році в Ужгороді Й. Бокшай та А. Ерделі спробували відкрити художню академію. До Ужгорода приїхали міністр освіти УРСР Павло Тичина, художники Василь Касіян, Микола Глуценко. Але вище керівництво погодилося лише на відкриття Ужгородського училища декоративного і прикладного мистецтва. Його директором став А. Ерделі. Відділення художнього розпису очолив Федір Манайло, у відділі художньої обробки дерева викладали Іван Гарапко та Василь Свида; рисунок, живопис і композицію викладали Адальберт Ерделі, Йосип Бокшай, Ернест Контратович, Адальберт Борецький, Шандор Петкі. На середину 50-х років ЗШЖ мала вже цілу плеяду яскравих творчих особистостей: Й. Бокшай, А. Ерделі, Ф. Манайло, А. Коцку, Е. Грабовського, Г. Глюка, А. Борецького, Е. Контратовича, З. Шолтеса, А. Добоша, В. Береца, Ш. Петкі, В. Свида, В. Микиту, А. Кашшай, М. Розенберга, Є. Грюнвальда, І. Гарапко, В. Габду, Ю. Герца, Н. Герц, Л. Баллу, П. Баллу, С. Мальчицького, Ю. Сташка, П. Бедзира, Є. Кремницьку, І. Шютєва, Е. Медвецьку [12].

Перша виставка закарпатських художників в СРСР була організована у Києві. У 1956 році в Москві відбулась виставка, яка була приурочена до Х річниці приєднання Закарпатського краю до УРСР. Експозицію представили твори післяво-

енного періоду. Поряд з творами відомих митців були представлені роботи молодих художників: Є. Кремницької, П. Бедзира, Ю. Сташко, А. Івана, І. Шутева, В. Габа та інших. Учасниками обговорення експозиції були видатні художники: О. Пащенко — член-кореспондент Академії мистецтв СРСР, В. Касіян — професор Київського художнього інституту народний художник СРСР, Б. Фогель — професор Ленінградського інституту живопису, скульптури та архітектури ім. І. Рєпіна, а також Т. Яблонська, С. Отрощенко, М. Глущенко, мистецтвознавець Л. Владич [5].

Виставка залишала позитивне враження від мистецтва закарпатців, у якому переважав жанр пейзажу з елементами декоративності. У творах розкрилися яскрава самобутність митців та відобразилися характерні риси естетичних особливостей ЗШЖ: експресивність кольорів, чуттєве, емоційне ставлення до навколишнього світу, життєрадісність. В той же час були висловлені критичні зауваження щодо декоративності як прояву формалізму в мистецтві. «У моїх картинах — моя душа, а вона відображення карпатського краю. Я рисую для свого народу. Та краще мене розуміють саме тут» — говорить Володимир Микита [18].

Серед живописних просторів, квітучих полонин, прозорого гірського повітря, журчання бистрих річок неможливо не захопитись красою карпатського краю. Так і люди, які народились у цьому краї, щиро закохані в свою рідну землю. Мандруючи Закарпаттям, можна помітити території, де були затоплені та знесені водою будинки. Та через деякий час господарі знов будували свої оселі на тих самих маленьких клангиках суші, на острівках посеред річища річки. Питаючи у закарпатців, чому після такої трагедії вони знову будують свої будинки на тих самих місцях, мешканці відповідають: «Тому що ці шматки землі і є нашою вітчизною».

Як писав Адальберт Ерделі, «...мистецтво й любов — це самовираження людини. І коли людина виражає себе у цих двох вимірах, тоді вона живе» [4].

Спадщина образотворчого мистецтва Закарпаття, звичайно ж, пов'язана з природним середовищем, мірою відчуття митцями прекрасного, розумінням ними естетичного як чуттєвого. Творча діяльність закарпатських митців — процес свідомої реалізації естетичних засад, усвідомлене створення естетичної цінності. Людина в своєму індивідуальному розвитку, поведінці, діяльності спирається, по суті, на досвід попередніх поколінь, закріплений у формах культури. Саме тому естетична сфера почуттів формується у закарпатських митців як сфера духовного зв'язку з навколишнім світом [9].

Поняття «закарпатська школа живопису» зайняло впевнені позиції у лексичному арсеналі сучасних критиків та мистецтвознавців. Фахівці музеїв, колекціонери та широкий загал постійно виявляють стійкий інтерес до цього неординарного мистецького явища. Огляд творчих надбань художньої спадщини Закарпаття дає змогу проаналізувати специфіку її мистецької самобутності, що інтерпретується як конкретно-історичний і національний феномен.

Закарпатські митці у своїх творах втілюють щире ставлення до краси рідного краю. Зображуючи динаміку та простір, барвистість природних символів, етнічних типажів, традиційного одягу та народної архітектури, художники підкреслюють гармонію між людьми та природою, унікальність різних народів, які складають етнічне суспільство, що поважає свою історію, поважає належність різним культурам, народні традиції та мови. Без любові до рідної землі, яку оспівує художник, неможливе утвердження мистецтва. Етнічне допомагає зорганізуватись і самовиявитись саме тим рисам, які передають ознаки колориту, самобутності, органічної єдності з джерелами життя [9]. Втілення закарпатськими художниками в творчості своєї етнічної культури та краси природи, оточуючого середовища і є проявом естетичних особливостей ЗШЖ, яка доповнила загальноукраїнський живописний простір. Закарпатці немов канонізують свою школу живопису. Інституціям Ужгорода присвоєння імена майстрів закарпатської школи: Художній музей названий на честь Йосипа Бокшая, є два навчальні заклади з мистецьким спрямуванням — Ужгородський коледж мистецтв ім. Адальберта Ерделі та Закарпатська академія мистецтв, де вивчення творів класиків закарпатської школи є важливою складовою навчального процесу. Тут вкладають багато зусиль для вшанування пам'яті засновників та представників ЗШЖ, вивчають історію мистецтва, освіти та культури у своєму краї, проводять щорічні Міжнародні науково-практичні конференції «Ерделівські читання», пленери, олімпіади з живопису, випускають науковий вісник [3; 17].

Національна самобутність образів, яскравість форм, чіткість композиції завжди виокремлювала майстрів ЗШЖ. Роботи закарпатців викликали довіру, захоплювали, можливо дивували, але ніколи не залишали байдужими. Засновники ЗШЖ і їх талановиті наступники є і будуть залишатись вагомими постатями в українському мистецтві. Картини видатних майстрів ЗШЖ зберігаються у державних музеях і приватних колекціях в Україні та в багатьох європейських країнах. З часом зацікавленість до закарпатських художників зростає, як і вартість їх творів. На запитання: «В чому ж секрет? Чому закарпатці?» — доктор мистецтвознавства Олександр Федорук надає влучну відповідь: «Вони, як ніхто інший мали можливість і вміли поважати й любити свою землю і свій народ. Й у всі часи були обдаровані двічі: і за значний внесок у формування та збереження мистецьких традицій та культури Срібної Землі — Закарпаття, і за значний внесок у культурний розвиток не тільки всієї України, але й всього світу, оскільки саме тут і лежить отой пресловутий Центр Європи» [7].

Висновки. Закарпатська школа живопису, наперекір формальному підходу соціалістичного реалізму, зберегла свою самобутність та оригінальність. Художники Закарпаття втілювали у своїх творах своє особливе естетичне сприйняття оточуючого середовища та етнічної культури як вираз національного ідеалу. Адже мистецтво є специфічною формою діяльності, коли

митець виражає інтереси народу, до якого він належить, його духовні ідеали, прагнення та сподівання. Коли ми говоримо про закарпатську школу живопису, ми виокремлюємо слово «закарпатська», підкреслюючи її яскраві естетичні особливості: надзвичайне відчуття кольору, емоційність та імпресіоністичність, яка є проявом життєдайної енергетики, що кружляє в гірському повітрі. У повоєнне десятиліття закарпатські митці своїми

творами внесли свіжий струмінь в український живопис. Вони зуміли зберегти генетичний зв'язок із землею, природою та традиціями рідного краю. І сьогодні, незважаючи на зміни кордонів та ідеологій, закарпатська художня школа зберігає яскраву і самобутню національно-специфічну культурну традицію, що посіла унікальне місце в українському образотворчому мистецтві ХХ століття.

Література

1. Біксей Л. Історія Закарпатської школи живопису. URL: http://art-raschdorf.com/ua/article/05_article.html (дата звернення: 04.12.17).
2. Бокшай Й. Изобразительное искусство Закарпатья. Москва: Советский художник, 1973. 159 с.
3. Ворон Б. Закарпатська школа живопису: велике мистецтво з «маленького краю» // Мистецький альманах Olptec. URL: <http://artes-almanac.com/zakarpatska-shkola-zhyvopysu/> (дата звернення: 04.12.17).
4. Гаврош О. Презентація книги «Таємниця Ерделі» // Закарпатський кореспондент. URL: <http://zakkor.net/kultura/20269-tayemnichiy-hudozhnik-oleksandr-gavrosh-predstaviv-erdel-z-nevdomogo-doboku-foto.html> (дата звернення: 07.12.17).
5. Гаврош О. Побутовий живопис Закарпаття 1945–1991 років: Еволюція жанру, тематика, персоналії: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05 / Львівська Національна академія мистецтв. Львів, 2017. 365 с.
6. Гуменюк Т. Історіографія радянського періоду у розвитку української фольклористики другої половини ХХ ст. в західних областях УРСР // Україна — Європа — Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип. 9. 207 с.
7. Разговор на тему: «Закарпатская школа живописи» // Зигхард Рашддорф. Частная коллекция живописи. URL: http://art-raschdorf.com/ru/article/03_article.html (дата звернення: 04.12.17).
8. Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Д. Ю. Естетика: підручник. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 520 с.
9. Лупак Т. Закарпатська школа живопису. Музей сучасного мистецтва України. URL: http://modern-museum.org.ua/ru/novini_katalog/statti/zakarpatska_shkola_zhivopisu_t_lupak_hm (дата звернення: 07.12.17).
10. Луценко І. Живопис Закарпаття кінця ХІХ — першої половини ХХ століття: жанри та художньо-стилістичні особливості: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05 / Львівська Національна академія мистецтв. Львів, 2014. 307 с.
11. Луценко І. Інтеграційні процеси у живописі Закарпаття першої половини ХХ століття // Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2007. Вип. 30 [Спецвипуск ІV]. С. 110–116.
12. Манайло-Приходько В. Закарпатська школа живопису. Музей сучасного мистецтва України. URL: http://modernmuseum.org.ua/ua/novini_katalog/statti/zakarpatska_shkola_zhivopisu_v_manailo-prihodko_hm (дата звернення: 15.12.17).
13. Марчук В., Марчук Н. Етнічні особливості русинів // Етнос і культура. Часопис Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника: збірник науково-теоретичних статей. Серія Гуманітарні науки. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. Нац. Ун-ту ім. В. Стефаника, 2011–2012. № 8–9. 230 с.
14. Мовчан В. Естетика: навч. посіб. для вузів. Київ: Знання, 2011. 527 с.
15. Небесник І. Взаємозв'язки національних художніх шкіл на Закарпатті протягом кінця ХІХ — першої пол. ХХ ст. // Вісник Львівської Національної академії мистецтв [Спецвипуск]. Ужгород, 2009. С. 78–88.
16. Палумбо Де Віво Інеса. Теоретичні аспекти висвітлення культури Гуцульщини в творах образотворчого мистецтва. Поняття «гуцульського феномену» // Народознавчі зошити. № 6 (120), 2014. С. 1097–1101.
17. Цугорко О. Закарпатська школа живопису: основні етапи становлення // Культура і сучасність: альманах. Київ: Міленіум, 2016. № 2. 144 с.
18. Шум М. Я рисовал, сколько себя помню: інтерв'ю Володимира Микити, народного художника України. URL: <http://mykyta.com.ua/index.php/login-form> (дата звернення: 07.12.17).

Reference

1. Biksej L. Istoriya Zakarpatskoyi shkoly zhyvopysu [Biksei L. History of Zakarpattian art school]. URL: http://art-raschdorf.com/ua/article/05_article.html (last accessed: 04.12.17).
2. Bokshay Y. Izobrazitelnoe iskusstvo Zakarpatty [Bokshai Y. Fine Arts of Zakarpatty]. Moskva: Sovetskiy hudozhnik, 1973. 159 s.
3. Voron B. Zakarpatska shkola zhyvopysu: velyke mystecztvo z «malenkogo krayu» [Voron B. Zakarpattian Art School: Fine Art from «Small land» // *Mysteczkyj almanax Olptec* [Art almanac Olptec]. URL: <http://artes-almanac.com/zakarpatska-shkola-zhyvopysu/> (last accessed: 04.12.17).
4. Gavrosh O. Prezentaciya knygy «Tayemnyca Erdeli» [Havrosh O. Book presentation «Secret of Erdli» // *Zakarpatskii koryspondent* [Transcarpathian correspondent]. URL: <http://zak-kor.net/kultura/20269-tayemnichiyhudozhnik-oleksandr-gavrosh-predstaviv-erdel-z-nevdomogo-dos-boku-foto.html> (last accessed: 07.12.17).
5. Gavrosh O. Pobutovyj zhyvopys Zakarpatty 1945–1991 rokiv: Evolyuciya zhanru, tematyka, personaliyi: dys. ... kand. mysteczvoznavstva: 17.00.05 [Havrosh O. Genre painting of Zakarpatty 1945–1991 years: Evolution of genres, subjects, personnels: Extended abstract of the candidate's thesis: 17.00.05] / *Lvivska Nacionalna akademiya mystecztv*. Lviv, 2017. 365 s.
6. Gumenyuk T. Istoriografiya radyanskogo periodu u rozvytku ukrayinskoyi folklorystyky drugoyi polovyny XX st. v zaxidnyx oblastiakh URSS [Hymeniuk T. Historiography of soviet term in development of Ukrainian folklore studies of the second half of XX century in the west regions of Ukrainian SSR] // *Ukrayina — Yevropa — Svit. Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prac. Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosyny* [Ukraine — Europe — World. International collection of scientific works. Series: History, International Relations], 2012. Vyp. 9. 207 s.
7. Razgovor na temu: «Zakarpatskaya shkola zhyvopysu» [Talk on the topic: «Zakarpattian Art School»] // *Zygzard Rashdorf. Chastnaya kollekciya zhyvopysu* [Sieghard Raschdorf. Private painting collection]. URL: http://art-raschdorf.com/ua/article/03_article.html (last accessed: 04.12.17).
8. Levchuk L. T., Panchenko V. I., Onishhenko O. I., Kucheryuk D. Yu. Estetyka: pidruchnyk. [Levchuk L. T., Panchenko V. I., Onishchenko O. I., Kucheriuk D. Y. Aesthetics: textbook]. 3-tye vyd., dop. i pererob. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury, 2010. 520 s.
9. Lupak T. Zakarpatska shkola zhyvopysu. Muzej suchasnogo mystecztva Ukrayiny [Lupak T. Zakarpattian Art School. Museum of Contemporary Art of Ukraine]. URL: http://modernmuseum.org.ua/ua/novini_katalog/statti/zakarpatska_shkola_zhivopisu_t_lupak.htm (last accessed: 07.12.17).
10. Lucenko I. Zhyvopys Zakarpatty kincy XIX — pershoyi polovyny XX stolittya: zhanry ta xudozhnostylistychni osoblyvosti: dys. ... kand. mysteczvoznavstva: 17.00.05 / [Luzenko I. Painting of Zakarpatty of the end XIX century — first half of XX century: genres and artistically-stylistic features: Extended abstract of the candidate's thesis: 17.00.05] / *Lvivska Nacionalna akademiya mystecztv*. Lviv, 2014. 307 s.
11. Lucenko I. Integracijni procesy u zhyvopysi Zakarpatty pershoyi polovyny XX stolittya [Luzenko I. Integrative process in Zakarpattian painting the first half of XX century] // *Visnyk Lvivskoi Natsionalnoi Akademii Mystestv* [Visnyk of the Lviv National Academy of Arts]. 2007. Vyp. 30 [Speczvypusk IV]. S. 110–116.
12. Manajlo-Pryxodko V. Zakarpatska shkola zhyvopysu. Muzej suchasnogo mystecztva Ukrayiny [Manajlo-Pryxodko V. Zakarpattian Art School. Museum of Contemporary Art of Ukraine]. URL: http://modernmuseum.org.ua/ua/novini_katalog/statti/zakarpatska_shkola_zhivopisu_v_manailoprihodko.htm (last accessed: 15.12.17).
13. Marchuk V., Marchuk N. Etnichni osoblyvosti rusyniv [Marchuk V., Marchuk N. Ethical Characteristics of Rruthenians]. *Etnos i kultura. Chasopys Prykarpatskogo nacionalnogo universytetu imeni Vasyla Stefanyka: zbirnyk naukovo-teoretychnykh statej. Seriya Gumanitarni nauky* [Ethnos and culture. The Journal of the Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk: collection of scientific and theoretical articles. Series Humanities]. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo Prykarp. Nacz. Un-tu im. V. Stefanyka, 2011–2012. № 8–9. 230 s.
14. Movchan V. Estetyka: navch. posib [Movchan V. Aesthetics: tutorial]. Kyiv: Znannya, 2011. 527 s.
15. Nebesnyk I. Vzayemozvyazky nacionalnykh xudozhnix shkil na Zakarpatti protyagom kincy XIX — pershoyi pol. XX st. [Nebesnyk I. Linkage of national Art Schools on Zakarpatty during end of XIX century — the first half of XX century] // *Visnyk Lvivskoyi Nacionalnoyi akademii mystecztv* [Visnyk of the Lviv National Academy of Arts] [Speczvypusk] [Special Issue]. Uzhgorod, 2009. S. 78–88.
16. Palumbo De Vivo Inesa. Teoretychni aspekty vysvitlenyia kultury Guclzulshhyny v tvorax obrazotvorchogo mystecztva. Ponyattya «guczul'skogo fenomenu» [Palumbo De Vivo Inesa. Theoretical aspects of understanding of the culture of Hutsulshchina in fine art works. Definition of Hutsulskii phenomenon] // *Narodoznavchi zoshyty*, [Cognitive notebooks]. № 6 (120), 2014. S. 1097–1101.
17. Czugorko O. Zakarpatska shkola zhyvopysu: osnovni etapy stanovlennya [Tsuorko O. Zakarpattian Art School: main phases of development] // *Kul'tura i suchasnist: almanakh* [Culture and modernity: an almanac]. Kyiv: Milenium, 2016. № 2. 144 s.
18. Shum M. Ya rysoval, skolko sebya pomnyu: intervyyu Volodymyra Mykyty, narodnogo xudozhnyka Ukrayny [Shum M. Interview with Volodymyra Mykyty, national artist of Ukraine: I drew since I remember myself. URL: <http://mykyta.com.ua/index.php/login-form> (last accessed: 07.12.17).

Ирина Ворович

Эстетичность как основная особенность Закарпатской школы живописи

В статье проанализировано уникальное явление в украинской культуре — закарпатская школа живописи, которая на протяжении XX — начала XXI веков вызывает пристальное внимание ученых, искусствоведов, культурологов. Исследованы исторические и культурные особенности закарпатского региона, его природной среды, повлиявшие на формирование самобытности этого художественного центра. Осуществлен комплексный анализ закарпатской художественной школы, ее художественно-стилевых черт, полинациональной самобытности, преемственности национальных традиций. Особое внимание уделено эстетическим особенностям изобразительной школы Закарпатья. На основе изучения предпосылок возникновения и формирования художественной школы в процессе исследования среди ее особенностей обнаружено основополагающее влияние эстетического восприятия окружающей среды Закарпатского края.

Ключевые слова: закарпатская школа живописи, художники, эстетические особенности, искусство, народные традиции, окружающая среда.

Iryna Vorovych

Aesthetics as the Main Feature of Zakarpattian Art School

Consider the unique phenomenon of Ukrainian culture – Zakarpattian art school of painting which continues to cause significant interest among scholars, art historians, cultural scientists during the XX–XXI centuries. To study the historical and cultural features of the Zakarpattya region, its natural environment, which influenced the formation of the original face of this artistic unit. Realized a comprehensive analysis of the Zakarpattian art school, its artistic and stylistic features, the polynational identity and succession of the national traditions of Zakarpattya. The focus is on such an aspect as the aesthetic features of this fine school. The influence of the fundamental aesthetic perception of the environment of the Zakarpattya region was emerged on the basis of the study of the preconditions of the genesis and formation of an art school in the process of studying its features.

Keywords: Zakarpattian art school, artists, aesthetic features, art, folk traditions, environment.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2018